

Szent Liborius

– az urológia védőszentje

Kopa Zsolt dr., Nyirády Péter dr.

Semmelweis Egyetem, Urológiai Klinika és Andrológiai Centrum, Budapest
(igazgató: Nyirády Péter dr.)

Levelezési cím:
Dr. Kopa Zsolt
Semmelweis Egyetem, Urológiai
Klinika, Andrológiai Centrum
1028 Budapest, Üllői út 78/b.
e-mail: kopaandro@gmail.com

ÖSSZEFOGLALÁS

A Római Birodalomban a nagy keresztényüldözés befejezése idején élt Galliában Liborius, Le Mans városában. Latin műveltségű fiatalemberként papnak tanult, majd a város püspöke lett. 49 éven át szolgált püspöki hivatásában. Evangelizált, a keresztény hit terjesztése ügyében templomokat épített, számos papot szentelt, diakónusokat nevelt, keresztelt és temetett. Halála után nyughelyén rendszeresen történtek csodák, csodás gyógyulások, amelyek főleg a húgyúti kövességben szenvedőket segítették. Emiatt 835-ben csontrelikéit a katedrális oltárába emelték. 836-ban *I. Lajos frank király* rendelkezésére az ereklyét díszes tartóban, zárandokok tömeges kísérete mellett Paderbornba kísérték, ezzel a „jöttel-adománnyal” próbálván erősíteni a még gyenge lábakon álló észak-német keresztény vallásgyakorlást. A két város közötti „Szeretet által kötött örök testvériség” a legrégebb, még ma is élő szerződés. A XIII. században egy érseki zárandok kőbeteg gyógyulása került leírásra, azóta ábrázolják *Szt. Liborius*-t a püspöki ruhájában, egyik kezében a Bibliát, rajta 3 követ tartva.

Szent Liborius tisztelete nem csak Francia- és Németországban teljesedett ki, de Olasz-, és Spanyolországban is, sőt az akkori Magyarország területén is őriznek ritka bizonyítékokat, a *Szt. Liborius*-hoz kötődő hitről. Világszerte őrzik ma is nevét és tiszteletét, Magyarországon két templomnak is védőszentje, Almásfüzitőn ereklyedarabját is őrzi az oltár. Tanulmányozván a szentről szóló több archeológiai és urológiai közleményt, fennmaradt dokumentumokat, következtetésként megállapíthatjuk, hogy *Szent Liborius*-t az urológia védőszentjének kell tekinteni!

Szent Liborius

Szent Liborius, vagy magyarosabban *Szent Libor* a mai Franciaországhoz tartozó Le Mans város második püspöke volt (1. ábra). Kr. u. 348-tól 49 éven át tevékenykedett – igen aktívan – a püspöki pozícióban. Előkelő gall családból származott, tanulmányait és szellemi fejlődését erősen befolyásolta a latin kultúra. Az idő tájt fejeződött be a Római Birodalomban a keresztényüldözés, *Nagy Konstantin* (uralkodott 306–337) és *Licinius*

Saint Liborius – the patron of urology

SUMMARY

At the time of the end of Christian's persecution in the Roman Empire lived Liborius in Gallia, in the city of Le Mans. He was deeply influenced by Latin culture and became priest. Later on he became the bishop of the city and held this position for 49 years. Besides bishop's activity due to primary evangelisation and establishing of churches he strongly worked for Christianity. After his death lot of miracles and miraculous recoveries happened at his tomb, mainly to urolithiasis patients. Therefore, in 835 his bone relics were placed into the altar of the Cathedral in Le Mans. One year later by the instructions of Emperor Louis the Pious a huge pilgrimage transferred the relics in a decorated shrine to Paderborn to spread the Christian religion into Northern-Germany with this charity. From this charity arose „Love bond of lasting brotherhood” is the oldest and live contract concluded between two cities. In the 13th century the miraculous recovery of a most famous pilgrim with urolithiasis was documented. From this time *St. Liborius* is shown with pontifical clothing and three stones placed on his Bible. *St. Liborius* has a significant respect in France, in Germany, but also in Italy, Spain and in the historical Hungary and several churches and communities wear his name and tend his respect in the USA and Australia. In Hungary he is the patron Saint of two churches, part of his body relics can be find at the altar of Almásfüzitő. By the survey of several archaeological and urological publications the conclusion can be drawn that *St. Liborius* should be considered as the patron saint of urology.

(uralkodott 311–323) társcsászárok 313-ban adták ki a „milánói ediktumot” (lat. edictum mediolanense, avagy milánói rendelet) a keresztények javára. A két császár az akkori Mediolanumban találkozott, hogy megünnepeljék *Licinius* házasságkötését *Nagy Konstantin* hűgával. Ekkor tárgyaltak a keresztényekkel szembeni politikájukról. Ezután *Konstantin* császár rendeleteket küldött a tartományok kormányzóinak a keresztényekre vonatkozóan, *Licinius* pedig, *Maximus* legyőzése után székhelyén kifüggesztette a rendeletet 313. június 13-án. A rendelet első sora szerint „a vallás szabadságát nem szabad

**1. ÁBRA: SZENT LIBORIUS
DOMBORMŰ PADERBORNBAN,
A KATEDRÁLISBAN**

(FORRÁS: [HTTPS://EN.WIKIPEDIA.ORG/WIKI/
LIBORIUS_OF_LE_MANS](https://en.wikipedia.org/wiki/Liborius_of_Le_Mans))

Liborius, mint püspök aktívan kezdett bele munkájába, evangelizációt végzett, templomokat épített, magasztosan és áhítatosan ünnepelte az Eucharisziát. *Liborius*, az egyházmegye tapasztalt püspökeként legyőzte a kelta mítoszokat őrző druidákat. Büszke lehetett klérusára: 217 papot és 186 diakónust szentelt fel. Fennmaradt gyógyító híre is a veseköves és ehhez kapcsolódó tünetekben szenvedők vonatkozásában. Jó barátságban volt a szomszédos püspökség fejével, *Tours-i Szent Mártonnal*, akinek magyar vonatkozása, hogy a Római Birodalom területén, Savariában (mai Szombathely) született a Kr. u. 316. vagy 317. évben. A hagyomány úgy tartja, hogy a szülőháza felett áll a mai Szt. Márton templom.

Liborius 397. július 23-án halt meg, halálos ágyánál barátja, *Tours-i Szent Márton* volt segítségére, aki egyébként a katolikus Szentek között a jó halál patrónusa is. Ő is temette el Le Mans Apostoli Bazilikájában, elődje és a püspökség alapítója, Julianus sírja mellett. Végso nyughelyén számos csoda és csodás gyógyulás történt, különösképpen kőbetegek között.

835-ben *Aldric püspök Liborius testének* relikviáit a Katedrális oltárába emelte. Egy évvel később *I. Lajos frank császár* rendelkezésére a csont ereklyét harangzúgással indított zarándoklattal, nagy kísérettel *Badurad püspökhöz*, Paderbornba szállították. Az áthelyezés célja a már erős keresztény vallású vidék segítése volt. Ez a „jött-adomány” gesztus a mai napig – több mint 1000 éve – tartó örök szeretetet és barátságot kovácsolt a két város között. A „Szeretet által kötött tartós testvériség” a legrégebbi szerződés, amely még manapság is tart. A két város hívői most is segítik egymást imáikkal és anyagi természetű módon is (2).

A menet égi jelektől és csodáktól, illetve csodálatos gyógyulásoktól kísérve, a Rajnát Kölnnél átlépve 836 pünkösdjén érkezett Paderbornba. 1032-ben a helybeliek a Paderborni Dóm és a püspökség védőszentjévé emelték *Liborius*at, az ereklyét nagy becsben tartották. 1622-ben, a 30 éves háború során a luteránus herceg, *Christian von Braunschweig* zsoldosai elra-

elutasítani, hanem minden egyes ember értelmének és akaratának meg kell adni azt a jogot, hogy saját döntése szerint foglalkozzon az isteni dolgokkal”. Az új rend következményeként a bebörtönzött keresztények kiszabadultak, a száműzöttek visszatértek otthonaikba, az elkobzott javak visszakerültek előző gazdájuk tulajdonába (1). Megszabadulván az üldöztetéstől a keresztény hit ehelyütt is terjedésnek indult, bár idegen hordák még veszélyeztették a vidéket.

Le Mans vidékén még káosz és nyomor uralkodott.

bolták a Dóm kincseit és a szent ereklyetartót is a csontrelkiákkal együtt. Az ereklyetartót felolvastották és belőle pénzérméket nyomtak „Isten barátja, a papság ellensége” felirattal. 1627. október 25-én érkeztek vissza az ereklyék, miután *Paderborn* igen magas összegért ezeket visszavásárolta (3). Szentté avatását a XVIII. század elején *XI. Kelemen Pápa* (1649–1721) indította el, aki maga is felgyógyult vesekövességéből *Liborius* közbenjárása révén. Látván, hogy *Szent Liborius* mélyeséges tiszteletének ereje embereket összekovácsoló kapocs, a paderborni *Degenhardt érsek* 1977-ben egy kitüntetést alapított „Szent Liborius Egység és Béke Érem” néven, amelyet 5 évente ítélnek oda olyan személynek, aki határozottan tett Európa keresztény értékek szerinti egységéért.

Szent Liborius ábrázolása

Szent Liborius általában püspöki díszben ábrázolják a festmények és a szobrok is. A XIII. századból fennmaradt írásos emlékek szerint a kőbeteg *Werner von Eppstein érsek* 1276-ban zarándokolt *Szent Liborius* sírjához és csodás gyógyuláson ment keresztül. Azóta ábrázolják a szentet egyik kezében a Bibliával, amin 3 kő helyezkedik el (2. ábra).

A legenda szerint, amikor *Szent Liborius* ereklyéit Paderbornba vitték, a menetet egy páva kísérte, előtűnik repülve mutatta az utat. Amint a zarándokok megálltak pihenni, a páva is leszállt, amikor újra indultak, ismét előrerepült és mutatta a helyes irányt. Paderbornba érkezvén a páva a Dóm tornyának tetjére szállt, és amikor az ereklye a templom belsejébe ért, holtan esett le, Isteni missziójának beteljesítése után. Ezért több ábrázoláson *Szent Liborius* mellett páva is látható.

2. ÁBRA: SZENT LIBORIUS ÁBRÁZOLÁS A KÖVEKKEL – OLTÁRSZOBOR HÜSTENBEN

(FORRÁS: [HTTP://WWW.ST-PETRI-HUESTEN.DE/](http://www.st-petri-huesten.de/))

Szent Liborius tisztelete

Paderbornban *Szent Liborius* tiszteletére minden évben 9 napos ünnepséget rendeznek, a híres „*Libori*” néven. Ez Németország egyik legrégebbi és egyik legnagyobb tradicionális népünnep. Általában évente 1,7 millió látogatót vonz. Július végén zajlik, *Paderborn* ötödik évszakaként is szokták emlegetni. Az ünnepség eredete 836-ra nyúlik vissza, amikor a relikviák Paderbornba érkeztek. Ekkor a zarándokok és a helyiek részvételével nagy templomi ünnepi szertartást rendeztek. A mai ünnep a július 23-át, *Szent Liborius* mennyei életének kezdőnapját követő szombaton kezdődik, fénypontja az arany ereklyetartó fölemelése és bemutatása (első *Libori*-szombat). Az ezt követő vasárnap az ereklyetartót az ünnepi díszbe öltözött egyházi egyesületek és rendek kísérik végig a városon. A re-

likviát díszes templomi szertartás keretében, a fúvószenekar „Libori-Tusch” szignálja mellett a következő kedden helyezik vissza a kriptába. A városban az ezt követő napokon is 1,6 km. hosszan zajlik a búcsúi fesztivál; használati tárgy-, és élelmiszerpiac, sörszökökút és különböző nemzetközi kulináris ételspecialitások, koncertek, utcazene és vásárnap este tűzijáték. A 30 éves háborúban elrabolt ereklyék visszavásárlását és visszaérkezését október végén ünneplik minden évben, a „Kislibori”-nak nevezett rövidebb népünneppel (4).

A világ más pontjain is él mai napig *Szent Liborius* tisztelete. Olaszországban Civitavecchia egy önálló városrésze viseli *Szent Liborius nevet*, Sorrento mellett is található hasonló negyedek. Szerte Itáliában számos templom, kápolna, kert, tér és utca került elnevezésre *Szent Liboriusról*. Molfetta város Olaszország déli részén, Puglia régiójában, Bari megyében, az Adriai-tenger partján fekszik. Templomát *Szent István* vértanú tiszteletére emelték a 13. században, 1586-ban építették mai formájára. A templombelső értékes festmények díszítik, mint például *Corrado Guicquinto Madonnája*, valamint *Giulio Cozzoli Szent Istvánt* ábrázoló papírmásé szobra. Ugyanitt látható egy XVIII. századi *Szent Liborius* faszobor, amely ismeretlen művész alkotása.

Az Egyesült Államokban, Missouri szövetségi államában, Szt. Louisban egy korai, Németországból származó katolikus közösség 1856-ban *Szent Liboriusról* elnevezett templomot és épületegyüttest épített. A templom ma is működik, az amerikai műemlékvédelem kiemelt épületként tartja számon (National Register of Historic Places) és a városban területi határvonalaként is szolgál. Illinois államban, Steger városban működik egy *Szent Liborius* egyházközség, kilenc közösségi csoporttal. Az elmúlt 110 évben itt 8629 keresztelest, 1565 házasságkötés és 3175 temetés történt. Iskola is működik a parókia mellett, 256 diák tanul a *Teréz Anya* Katolikus Akadémián. Polo városában, Dél-Dakotában egy gyönyörű, 1885-ben épült klasszikus spanyol stílusú *Szt. Liborius* plébánia áll, amit az útikönyvek is gyönyörű pihenőhelyként javasolnak meglátogatni dakotai hosszú utazások során. Eaglehawk, ausztrál városban jó hírű *Szt. Liborius* Katolikus Általános Iskola üzemel, a környék iskolásainak oktatására 1904-ben alapították.

Szent Liborius Magyarországon

A mai Nagyszentjános területén valaha egy Zászló nevű és több Szentjános nevű község is volt (az utóbbiak Kis, Nagy, Öreg és Majk előtaggal). A vidéket a törökök 1594-ben elpusztították, majd az egykori falvak romjain majorok létesültek. A Gönyűhöz csatolt puszták egyikén, Nagyszentjánoson a Budapest–Győr vasútvonal 1856-os átadását követően megállóhely létesült. A vasút miatt erőteljes fejlődés indult. A II. világháború után állami gazdaság működött, 1985-ben a település községi rangot kapott, majd 1990-ben önálló lett. (5) A háború előtt a nagy ünnepeken Gönyűre jártak misére, az új községben a szentmiséket templom híján az iskolában tartották, bár 1938-ban felszentelt harangjuk is volt. Az osztályterem falán a korra jellemző díszítések, *Rákosi Mátyás* és *Sztálin* képe között, a tábla előtt állt az ideiglenes oltár. 1945-ben telket kaptak a leendő templom részére, amit később azonban visszavett a kommunista állam. 1988-ban a községi

végrehajtó bizottság ülésén kijelölték a kápolna építési helyét, de ez a telek templom építésére nem volt alkalmas. 1992-ben az egyházi kárpótlás során a Polgármesteri Hivatal közreműködésével sikerült egy állami gazdasági ingatlant megvásárolni, így ezután e nagyobb irodában rendezték be a kápolnát. Az épület statikai gyengesége miatt azonban tovább kellett lépni, az új templom terve 1995-ben készült el. Az alapkövet *Szent János* tiszteletére *Szent II. János Pál pápa* 1996-ban Győrben tartott szentmiséjén áldotta meg, de pénz hiányában az építkezést nem tudták megkezdeni. Ekkor érkezett Paderbornból *Paul Kaiser plébános*, aki *Szent Márton* nagy tisztelőjeként ezen a vidéken kívánt *Szent Liborius* tiszteletére templomot építeni. A győri püspök hozzájárult, hogy a templomnak két védőszentje legyen, *Szent Liborius püspök* és *Szent János apostol*. 1997-ben megkezdtek az építkezést, *Szent János apostol* és *Szent Liborius püspök* fából faragott szobrait is elhelyezték benne. 1999 nyarán felszentelték a templomot, azóta *Szent Liborius* (*Szent János apostollal* együtt) Nagyszentjánosnak is patrónusa (6).

Egy másik templom is épült azóta a Győri Egyházmegyében *Szent Liborius* tiszteletére. Az almásfüzitői templom alapkövét 2000 őszén helyezték el. Bár Kis-Füzitőn van egy 30 négyzetméteres kápolna, a környékbeli híveknek nem jelenthetett megoldást a helyi művelődési házban bemutatott szentmise. Ismét *Paul Kaiser paderborni atya* segített nagylelkű, gyűjtésből származó adománnyal. A 2002-ben *Szent István* és *Szent Liborius* tiszteletére felszentelt templom építésének költségét 60 százalékban a német adományozó, 40 százalékban az egyházmegye fizette (a telket 99 évre az Önkormányzat biztosította). *Johannes Degenhardt bíboros érsek* és *dr. Pápai Lajos püspök* együtt végezték a szentelési szertartást, amelynek során az oltárba helyezték *Szent Liborius* Paderbornból hozott ereklyedarabját (7).

Szent Liborius mint védőszent

Szent Liborius elsősorban a húgyúti kőbetegségekben szenvedők védőszentje lett, a csodákkal, csodás gyógyulásokkal igazolt hatékony közbenjárása alapján. De ő a patrónusa a kólikában szenvedőknek, a lázas betegeknek és az epeköveseknek is. A fentiekben részletezett történetekből érthető, hogy ő a béke és az emberek egymás közötti megértésének is védőszentje.

Szent Liborius, az urológia védőszentje

A vesekövek humán prehisztórikus előfordulása archeológiai és paleo-patológiai vizsgálatok által a bronzkorszakbeli Egyiptomban és Nyugat-Európában is igazolt. Az ókori Görögországból nincs adat vesekövesség vonatkozásában, de *Hippokratész* írásaiból egyértelmű, hogy hólyagkövek gyakran előfordultak. Főleg fiatal fiúknál írtak le húgyhólyag-kövességet, a kísérő tünetek is pontosan dokumentálásra kerültek. A hippokratészi eskü viszont tiltotta a kövek sebészi kezelését. Az ókori időkben a kórismézés alapvető módszere az uroszkópia, tehát a vizelet megtekintése volt. A középkorban a vizeletet használták a magzati nem meghatározására, és különböző betegségek diagnosztikájára is. Ebben az értelemben egy vizelettel telt edény volt az orvosok jelképe. Más betegségek-

kel ellentétben a vesekövek patogenézise soha nem volt misztifikált, a patológiai anyag evidens volt és a megfelelő kezelés pedig sebészi. Ez tette lehetővé a gyakorlati kőmetszők megjelenését, akik tulajdonképpen a mai urológusok elődeinek tekinthetők. De a sebészi kezelés mellett számos érdekes konzervatív terápiás ajánlás is fennmaradt. Az írások főként papoktól származnak. Miután az egyház megtiltotta a papok sebészi tevékenységét, a konzervatív kezelések receptjeit rögzítették. Ezeket főleg azok a szegényebb rétegek használták rendszeresen, akik nem tudták a sebészi ellátást megfizetni! (8). Ilyen, vesekövességgel foglalkozó receptkönyvek maradtak fenn Horvátországban a XIV. és a XIX. sz. közötti időkből. Krk szigetén *Ivan Ceperic ferences pap* imakönyve 1745-ből glagolita írásmódban, horvát nyelven közöl egy ilyen gyűjteményt. További érdekesség, hogy a receptek alkotóelemei mind rendelkeznek valós fiziológiai hatásokkal, az összekevert alkotók száma a keresztény szimbolikát tükrözi.

Isten és a szentek segítségül hívása mindig is a terápiás paletta része volt az emberiség történetében. A szentek foglalatossága során és halála után történt gyógyulások, csodák és csodálatos gyógyulások, a vértanú szentek kínzásaikor történt sérülések és csodák, bizonyos szentek önálló gyógyító tevékenysége – különböző betegségekhez, egyes szentek patrónuskénti tiszteletét is kiváltották.

A vesekövességgel foglalkozó írásokban sporiódikusan, de rendre előkerül *Szent Liborius* neve. Általában püspöki süvegben (mitra), nyitott Bibliával a kezében ábrázolják, a Bibliáján kövekkel. Segítségét különösen colicában, lázas állapotban, hydropsban, de leginkább kövességben szenvedők kérték. Az első ilyen leírás *Liboriusról* a XV. századból származik. Érdekes a szent tiszteletének földrajzi megoszlása: leginkább Németországban, Olaszországban, Spanyolországban és Horvátország nyugati részében – de ne feledjük, abban az időben ez utóbbi Magyarország része volt! Spanyolországban egy 1700-beli festményen egyértelműen ábrázolják *Szent Liborust*, mint a kőbetegség védőszentjét. *Fatovic-Ferencic* kutatásaiból ismert, hogy *Szent Liboriusról* a XVIII. században készült festmény található Varasdon, amelynek felirata „*Szent Liborius püspök, a kőbetegség nagy védőszentje*”. *Liborust* itt is a megszokott püspöki megjelenésben ábrázolták, a bibliával és a kövekkel, de feltűnik a képen két kövességben szenvedő beteg alakja is, akik *Szent Liborius*hoz imádkoznak (9). Meg kell jegyezni, hogy *Szent Liborius* kultusza a XVIII. században erő-

södött meg, amikor is *XI. Kelemen pápa* kőbetegségben szenvedvén hozzá imádkozott és csodálatos módon meggyógyult (3. ábra). Ugyancsak a XVIII. századból maradt fenn egy német nyelvű ima, amelyben *Szent Liborius*hoz fordulva kérték a hívek Isten oltalmát a vesekövek ellen.

„*Du großer Hirt und Gottesmann,
Liborius, halt für uns an,
auf das nicht Gries und Nierenstein
die Strafen unserer Sünden sein!*
(*Gotteslob* 889, 1 – 1767)

A *Deutsches Arzteblatt* 1996-ban *Szent Liborust*, mint az urológia legfontosabb védőszentjét említi. Ezek szerint más védőszentjei is lennének urológiai betegségeknek?

Utánjárásom eredményeképpen a következő információk derültek ki: *Meaux-i Szent Fiacrius* (610?–670?) ír apát, remete, a kertészek, virágkereskedők és bérkocsisok védőszentje. A hagyomány szerint *Meaux püspöke* hívta Franciaországba, ahol remeteségben élt, de csodálatos gyógyító híre miatt sokan keresték fel. Járta az urológiában és főként a proktológiában. Nem véletlen, hogy az egész nap bakon ül, tehát az aranyérbetegség kialakulására veszélyeztetettek is az oltalmát élvezhették. Róla nevezték el a párizsi Hotel Saint-Fiacre szállodát, az utóbbiról pedig a fiákert. A vesekövesség másik patrónusaként lehet megtalálni *Mainzi*

Szent Albán vértanú nevét, a védőszentekkel foglalkozó dokumentumokban a hólyagbetegségek védőszentjeként pedig *Szent Balázs püspök* és *Assisi Szent Vitális* neve is előfordul. 1999-ben *García Cuerdo és munkatársainak* közleménye részletesen taglalja a szentről fennmaradt dokumentumokat és következtetésként megállapítja, hogy a biográfia alapján *Szent Liborust* az urológia védőszentjének kell tekinteni! (10, 11).

3. ÁBRA: SZT. LIBORIUS FASZOBRA
([HTTP://TILMANRIEMENSCHNEIDER.CO
M/TEST-WORK/](http://tilmanriemenschneider.com/test-work/))

Irodalom

1. Liborius, Szt.: Magyar Katolikus Lexikon. <https://www.lexikon.katolikus.hu>
2. Liborius von Le Mans: Ökumenisches Heiligenlexikon. <https://www.heiligenlexikon.de>
3. Vetter C. Urologie im Rheinland: Wertvolle Gerätschaften Dtsch Arztebl 1996; 93(46): A–3045/B–2577/C–2289
4. Libori: Paderborn Cityportal. <https://www.paderborn.de>
5. Székely I. A Győri Egyházmegye kincsei – Nagyszentjános. Hitvallás. 2013; 14(12):
6. Nagyszentjános Község Hivatalos Honlapja Szent János apostol és Szent Liborius püspök temploma. <http://www.nagyszentjanos.hu/index.php>
7. Templomszentelés Almásfüzitőn. Hitvallás 2002; 3(8):
8. Fatovic-Ferencic S, Dürrigl MA, Repanic-Braun M. Two Unconventional Testimonies of Urolithiasis in the 18th Century on the 1600th Anniversary of St. Liborius' Death (397–1997). *Scand J Urol Nephrol* 1998; 32 (4): 245–249.
9. Fatovic-Ferencic S, Dürrigl MA. Saint Liborius, Patron Saint against Urolithiasis. *Medicus*, October 2003; 12(2): 263–265.
10. García Cuerdo E, Fatovic-Ferencic S, Sánchez Encinas M, Sanz Miguelañez JL, Dürrigl MA, Sánchez Tellez C, Lovaco Castellano F. Saint Liborius, patron of European urology. Iconography found in Croatia and Spain. *Arch Esp Urol* 1999 Dec; 52(10): 1015–22.
11. Moran ME. Urolithiasis. *A Comprehensive History* New York, NY: Springer; 2014.